

УДК 159.9.072.4
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-1-15

ЗАГАЛЬНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ МОТИВИ ЯК ФАКТОРИ РОЗВИТКУ МЕТАКОГНІТИВНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Большакова А.М., д. психол. н.,
професор кафедри психології
Харківська державна академія культури

Зайцева О.О., аспірант
кафедри практичної психології
Українська інженерно-педагогічна академія

У статті показано, що студенти з високим і низьким рівнями розвитку метакогнітивної активності керуються різними загальними та професійними мотивами. Студенти з високим рівнем розвитку метакогнітивної активності мають вищі оцінки мотивів, які сприяють особистісному та професійному розвитку, та нижчі оцінки мотивів, що можуть загальмовувати особистісний розвиток. Навпаки, студенти з низьким рівнем розвитку інтрапсихічних механізмів управління когнітивною діяльністю мають вищі оцінки мотивів, які не сприяють особистісному, професійному й інтелектуальному розвитку. Виявлено, що за умов звичайно організованого процесу навчання динаміка розвитку як мотивації, так і метакогнітивної активності у студентів із 1 по 4 курс майже відсутня. Включення мотиваційного блока до програми формуального експерименту є детермінантою його ефективності. Виявлено, що загальні та професійні мотиви є фактором розвитку метакогнітивної активності.

Ключові слова: *інтрапсихічні механізми, метакогнітивна активність, загальні мотиви, професійні мотиви, мотиваційні фактори.*

Большакова А.Н., Зайцева О.А. ОБЩИЕ И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ МОТИВЫ КАК ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ МЕТАКОГНИТИВНОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ ВО ВРЕМЯ УЧЕБЫ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

В статье показано, что студенты с высоким и низким уровнями развития метакогнитивной активности руководствуются различными общими и профессиональными мотивами. Студенты с высоким уровнем развития метакогнитивной активности имеют более высокие оценки мотивов, способствующих личностному и профессиональному развитию, и низкие оценки мотивов, которые могут затормаживать личностное развитие. Студенты с низким уровнем развития интрапсихических механизмов управления когнитивной деятельностью имеют более высокие оценки мотивов, не способствующих личностному, профессиональному и интеллектуальному развитию. Выведено, что в условиях традиционно организованного процесса обучения динамика развития как мотивации, так и метакогнитивной активности у студентов с 1 по 4 курс практически отсутствует. Включение мотивационного блока в программу формирующего эксперимента является детерминантой его эффективности. Выведено, что общие и профессиональные мотивы являются фактором развития метакогнитивной активности.

Ключевые слова: *интрапсихические механизмы, метакогнитивная активность, общие мотивы, профессиональные мотивы, мотивационные факторы.*

Bolshakova A.M., Zaitseva O.O. GENERAL AND PROFESSIONAL MOTIVES AS THE FACTORS OF THE DEVELOPMENT OF METACOGNITIVE ACTIVITY DURING EDUCATION IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

Today in our country there are significant innovations that affect all spheres of life of modern man. An important condition for human progress in the times of change is its ability to quickly adapt to them. A very important factor in the development of opportunities for human adjustment to any changes is high-quality higher education. To educate a modern student, you need to keep pace with time and develop skills that allow you to more effectively perceive and use information. Such skills are impossible without a high level of metacognitive activity as a system of intrapsychic mechanisms for managing cognitive activity, which ensures the prompt perception and use of information.

The purpose of the study was to consider the motives as factors of the development of metacognitive activity of students.

An analysis of the data obtained during the study makes it possible to reach the following conclusions:

- students with high and low levels of metacognitive activity are guided by various general and professional motives;
- factor structures of general and professional motives for students with high and low levels of development of metacognitive activity reveal significant differences;

– students with a high level of development of metacognitive activity have higher assessments of motives that contribute to personal and professional development: success, identification of regulation, self-induction, creative work, knowledge acquisition, occupation, social significance of work, self-assertion in labor, and lower assessments of motives that can slow down the specialist development: avoidance of failure, external regulation, power, material goods;

– students with a low level of development of intrapsychic mechanisms for managing cognitive activity have higher grades of motives that do not contribute to specialist, professional and intellectual development: avoidance of failure, external regulation, power, material goods;

– in the conditions of a course of organized training, the dynamics of both motivation and metacognitive activity in students from 1 to 4 years is almost absent;

– inclusion of a motivational block in the program of a molding experiment is a determinant of its efficiency;

– general and professional motives are a factor in the development of metacognitive activity.

Key words: *intrapsychic mechanisms, metacognitive activity, common motives, professional motives, motivational factors.*

Постановка проблеми. Сьогодні в нашій країні відбуваються значні зміни, які впливають на всі сфери життя сучасної людини. Важливою умовою успішності людини у часи змін є вміння швидко до них пристосовуватися. Одним із чинників розвитку можливостей пристосування людини до будь-яких змін є якісна вища освіта. Для отримання освіти сучасному студенту потрібно йти в ногу з часом і розвивати здібності, що дозволяють ефективніше сприймати і використовувати інформацію. Такі вміння неможливі без високого рівня метакогнітивної активності як системи інтрапсихічних механізмів управління когнітивною діяльністю, яка забезпечує оперативне сприйняття та використання інформації.

Отже, особливої актуальності набуває вивчення особистісних, насамперед, мотиваційних чинників розвитку метакогнітивної активності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мотивації дуже давно і плідно вивчається зарубіжними і вітчизняними вченими.

Відповідно до теорії Д. Макклеланда і Дж. Аткинсона на людину впливають три базові потреби: влада, успіх і причетність [5]. Питання, пов'язані з мотивацією поведінки, вивчав М. Вебер [6]. Серед доробків зарубіжних вчених потрібно звернути увагу на праці А. Маслоу, Х. Мюррея, Х. Хекхауза, Ф. Герцберга, С. Адамса, Б. Скіннера, В. Врума та ін.

Теоретичною основою для створення моделей, присвячених формуванню мотивів, вважаються роботи вітчизняного вченого О. Леонтьєва [4]. Є. Ільїн розглядає мотивацію як процес, що формується на підставі поведінки [3]. Дослідженню цього питання присвячені праці Л. Божович, Л. Виготського, А. Маркової, Л. Мітіної, А. Реана, П. Якобсона та ін. Такі сучасні вчені, як Т. Гордєєва, Т. Корнілова, С. Смирнов, А. Колчигіна, Е. Шепелева також досліджують проблеми мотивації. Існує

велика кількість досліджень, у яких показано вплив мотивації на психічну діяльність людини. У роботах Н. Бадмаєвої мотивація розглядається як фактор інтелектуальної діяльності [1].

Незважаючи на те, що проблема мотивації досліджувалася багатьма вченими, перевірки потребує гіпотеза про вплив мотиваційних чинників на інтрапсихічні механізми управління когнітивною діяльністю, такі як метакогнітивна активність.

Мета дослідження – розглянути мотиви як фактори розвитку метакогнітивної активності студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Завдяки отриманим нами в пілотажному дослідженні даним було обґрунтовано теоретичну модель мотиваційних чинників метакогнітивної активності. Було вирішено, що найбільш продуктивним для визначення чинників розвитку метакогнітивної активності студентів є виділення двох груп мотивів: загальних і професійних [2].

Дослідження проводилося на базі Української інженерно-педагогічної академії, Харківської державної академії культури, Національного технічного університету, Харківського національного економічного університету ім. Семе́на Кузне́ця. На різних етапах у дослідженні взяли участь 307 студентів денної форми навчання 1, 2, 3 та 4 курсів.

Діагностика проводилася за допомогою відповідних методик. Діагностика мотивації: «Діагностика особливості на мотивацію до успіху» (Т. Елерс), «Діагностика особистості на мотивацію до уникнення невдач» (Т. Елерс), «Афіліації» (А. Мехрабіан), «Мотив влади», «Академічна саморегуляція» (Р. Райан, Д. Коннелл в адаптації М. Яцюка), «Мотиви вибору професії» (С. Груншпун), «Мотивація навчання у ЗВО» (Т. Ільїна), «Професійна мотивація». Діагностика метакогнітивної активності: «Імплицитні теорії інтелекту» (К. Двек у модифікації Т. Корнілової, С. Смірнова), «Самооцінка метаког-

нітивних знань і метакогнітивної активності» (Ю. Скворцова, М. Кашапов), «Метакогнітивна включеність у діяльність» (Г. Шроу, Р. Денісон), «Діагностика рівня розвитку рефлексивності» (А. Карпов).

На першому етапі статистичного аналізу було висунуто припущення про те, що досліджуваних можна розділити на три групи залежно від рівня розвитку метакогнітивної активності як системи інтрапсихічних механізмів управління когнітивною діяльністю (низьким, середнім, високим). Для верифікації цієї гіпотези був проведений кластерний аналіз за алгоритмом К-середніх (K-Means Cluster Analysis). Обробка даних проводилася за допомогою програми Statistica 10 for Windows.

Кластеризацію було проведено за 8 змінними: прийняття імпліцитної теорії «Нарощуваного інтелекту», прийняття імпліцитної теорії «Збагаченої особистості», «Прийняття цілей навчання», «Самооцінка навчання», метакогнітивної включеності в діяльність, метакогнітивних знань, метакогнітивної активності, рефлексивності. Результати кластерного аналізу наведено в табл. 1.

Дані, наведені в табл. 1, дають змогу стверджувати, що досліджувані 1 кластера (145 осіб – 47,2%) відрізняються середнім рівнем розвитку метакогнітивної активності, досліджувані 2 кластера (98 осіб – 32%) досягли високого рівня, а досліджувані 3 кластера (64 особи – 20,8%) мають низький рівень розвитку метакогнітивної активності.

Було проведено дисперсійний аналіз, результати якого показують статистично значущі відмінності в більшості оцінок інтрапсихічних механізмів управління когні-

тивною діяльністю досліджуваних. Виняток склали оцінки такого показника, як «прийняття цілей навчання» (табл. 1).

На другому етапі дослідження було проведено порівняння мотиваційних особливостей студентів із високим і низьким рівнями метакогнітивної активності. Вивчення мотиваційних особливостей передбачало: по-перше, порівняння факторної структури, по-друге, порівняння середніх оцінок мотивів, включених до теоретичної моделі мотиваційних чинників метакогнітивної активності студентів.

Було проведено факторний аналіз оцінок загальних і професійних мотивів за методом головних компонентів та обертанням факторних структур за принципом Varimax. Кількість факторів визначалася за критерієм Кайзера та критерієм кам'янистого осипу, до змісту кожного фактора включалися змінні з факторною вагою, що перевищує 0,45.

Аналіз показав, що структури мотивації студентів із високим (2 кластер) і низьким (3 кластер) рівнями розвитку метакогнітивної активності мають суттєві відмінності. Факторна структура мотивації студентів 2 кластера включала 7 факторів, що пояснюють 76,99% загальної дисперсії.

Фактор 1 (власне значення фактора: 3,82; процент дисперсії, що пояснюється: 20,1%) включає такі мотиви: уникнення невдачі (0,51), зовнішнього регулювання (0,885), інтроектованого регулювання (0,906), ідентифікованого регулювання (0,579) і соціальної значущості праці (-0,512).

Фактор 2 (2,87; 15,19%) включає мотиви ідентифікованого регулювання (0,701), власного спонукання (0,764), набуття знань (0,737), отримання диплома (0,60).

Таблиця 1

Рівень метакогнітивної активності в трьох групах (кластерах) досліджуваних

Групи	Показники метакогнітивної активності								Кільк. осіб
	Нарощув. інтел.	Збагач. особист.	Прийн. ціл. навч.*	Самооц. навч.	МКВД	Метакогн. знання	Метакогн. активн.	Рефлексивн.	
1-й кластер	8,11	0,84	0,75	0,96	192,27	10,28	7,94	3,81	145 (47,2%)
2-й кластер	11,53	3,32	1,41	4,37	218,68	12,66	9,31	4,22	98 (32%)
3-й кластер	6,19	-0,78	0,31	-1,16	159,62	8,47	6,08	6,19	64 (20,8%)
Вибірка загалом	8,61	1,13	0,82	1,39	190,19	10,47	7,77	4,74	307

Примітки: * – оцінки не показали статистично значущих відмінностей

Фактор 3 (2,1; 11,03%): мотиви належності (0,793), запобігання знехтуванню (-0,554) й оволодіння професією (-0,775).

Фактор 4 (1,85; 9,72%): мотиви самоствердження в праці (-0,88) і професійної майстерності (0,732).

Фактор 5 (1,4; 7,35%): мотиви прагнення до успіху (0,643) і соціальної значущості праці (0,467).

Фактор 6 (1,18; 6,23%): мотиви влади (-0,785) й отримання диплома (0,474).

Фактор 7 (1,02; 5,36%): мотиви уникнення невдачі (-0,631), престижу професії (0,623), матеріального збагачення (0,665) і творчої роботи (0,67).

У структуру мотивації студентів 3 кластера (з низьким рівнем розвитку інтрапсихічних механізмів управління когнітивною діяльністю) увійшли 6 факторів, що пояснюють 77,9% загальної дисперсії.

Фактор 1 (власне значення фактора: 4,77, процент дисперсії, що пояснюється: 25,1%) включає мотиви влади (-0,455), зовнішнього регулювання (-0,472), отримання диплома (0,908), самоствердження в професії (0,743), професійної майстерності (-0,589).

Фактор 2 (3,34; 17,56%) включає мотиви запобігання знехтування (0,46), зовнішнього регулювання (0,669), інтроєктованого регулювання (0,9), ідентифікованого регулювання (0,818), творчої роботи (0,738).

Фактор 3 (2,54; 13,36%): мотиви прагнення до успіху (0,473), прагнення до прийняття (0,638), запобігання знехтуванню (-0,617), влади (0,612), матеріального збагачення (-0,749).

Фактор 4 (1,72; 9,07%): мотиви прагнення до прийняття (0,463), опанування професією (0,803), соціальної значущості праці (-0,889).

Фактор 5 (1,37; 7,23%): мотиви прагнення до успіху (0,6), престижної професії (0,849) і матеріального збагачення (0,498).

Фактор 6 (1,06; 5,58%): мотиви власного спонукання (0,784), самоствердження в праці (-0,953) і професійної майстерності (0,462).

Наступним етапом статистичного аналізу даних було порівняння показників розвитку загальних і професійних мотивів у студентів із високими (2 кластер) і низькими (3 кластер) оцінками метакогнітивної активності, яке проводилося за допомогою метода t-критерію Ст'юдента. Результати представлено в табл. 2.

Порівняння середніх оцінок загальних і професійних мотивів досліджуваних двох кластерів за допомогою t-критерію Ст'юдента показало, що студенти з високим рівнем розвитку метакогнітивної активності мають більш високі показники загальних мотивів прагнення до успіху, ідентифікованого регулювання та власного спонукання.

Таблиця 2

Показники середніх оцінок загальних і професійних мотивів досліджуваних із високим (2 кластер) і низьким (3 кластер) рівнями розвитку метакогнітивної активності

Показники мотивів		Групи досліджуваних		t	p	
		2 гр. (кластер)	3 гр. (кластер)			
Показники загальних мотивів	Досягн. успіху	18,1±3,2	15,6±3,7	4,6	0,000008	
	Уникн. невдачі	13,7±6,3	17,5±5,0	4,02	0,000086	
	Причетності	118,2±23,2	121,8±29,8	0,85	0,392615	
	Запобіг. знехт.	120,0±22,2	120,1±32,7	0,02	0,983591	
	Влади	13,7±1,8	15,7±3,4	5,04	0,000001	
	Зовн. регулюв.	21,0±4,1	23,4±4,5	2,26	0,024726	
	Інтр. регулюв.	23,6±5,6	23,8±5,2	0,07	0,937927	
	Ідент. регулюв.	22,1±3,8	19,7±3,1	4,08	0,000070	
	Власне спон.	22,3±4,1	18,7±3,9	5,45	0,000000	
Показники професійних мотивів	Обрання проф.	Прест. професія	3,6±2,3	3,6±1,9	0,09	0,922913
		Матер. блага	4,0±2,1	4,7±1,5	0,89	0,373030
		Творча робота	6,6±1,1	5,6±1,5	4,67	0,000006
	Навчання у ЗВО	Отрим. знань	7,6±3,0	5,5±3,8	3,92	0,000127
		Оволод. проф.	4,6±2,8	3,7±3,1	1,97	0,049975
		Отрим. диплома	5,9±2,2	5,3±2,6	1,54	0,123319
	Проф. діяльності	Власної праці	12,1±2,6	12,1±3,0	0,23	0,813628
		Соц. знач. праці	14,2±3,0	13,3±3,4	1,53	0,127083
		Самоств. в праці	14,4±4,9	11,7±3,9	3,66	0,000338
		Проф. майстерн.	6,6±5,0	9,9±6,3	4,23	0,000038

У професійній мотивації вищі оцінки виявлені у прагненні до творчої роботи, мотиві придбання знань, оволодінні професією і самоствердженні в професії. Студенти з низьким рівнем розвитку інтрапсихічних механізмів управління когнітивною діяльністю демонструють вищі показники мотивації уникнення невдачі, прагнення до влади і зовнішньої регуляції. У структурі професійних мотивів у них більшою мірою виражений мотив досягнення професійної майстерності (табл. 2).

Отже, можна стверджувати, що студенти з високим рівнем розвитку метакогнітивної активності мають вищі оцінки мотивів, які сприяють особистісному та професійному розвитку, та нижчі оцінки мотивів, що можуть загальмовувати особистісний розвиток. Навпаки, студенти з низьким рівнем розвитку інтрапсихічних механізмів управління когнітивною діяльністю мають вищі оцінки мотивів, які не сприяють особистісному, професійному й інтелектуальному розвитку.

На третьому етапі дослідження за методом поперекових зрізів було вивчено динаміку оцінок метакогнітивної активності та загальних і професійних мотивів студентів із 1 по 4 курс. Однофакторний дисперсійний аналіз показав відсутність статистично значущих розбіжностей між оцінками метакогнітивної активності (виняток складають такі показники, як самооцінка навчання, метакогнітивна активність і рефлексивність) та загальних і професійних мотивів у студентів 1, 2, 3 та 4 курсів. Отже, за умов звичайно організованого процесу навчання не відбувається суттєвого розвитку як мотивації, так і метакогнітивної активності. Таким чином, отримані результати доводять необхідність розробки та реалізації програми розвитку мотивації та метакогнітивної активності студентів.

Впровадження такої програми з метою перевірки припущення про те, що розвиток загальних і професійних мотивів сприяє розвитку метакогнітивної активності студентів, відбувалося на наступному етапі дослідження. Для перевірки зазначеної гі-

Таблиця 3

Показники метакогнітивної активності та загальних і професійних мотивів до (1) та після (2) формувального експерименту в групі 1

Показники		Результати		t	p
		1	2		
Метакогнітивна активність	Нарощув. інтел	8,0±5,7	10,1±4,6	1,55	0,123890
	Збагач. особист.	0,2±6,0	0,5±6,0	0,16	0,869272
	Прийн. ціл. навч	1,0±3,6	1,0±3,6	0,00	1,000000
	Самооц. навч.	2,1±5,6	4,6±6,3	1,61	0,110974
	МКВД	192,6±7,7	194,1±10,3	0,65	0,514687
	Метакогн. знання	10,2±3,9	12,3±4,1	2,10	0,039403
	Метакогн. активн.	7,9±3,1	9,0±4,1	1,19	0,237668
	Рефлексивн.	3,8±1,6	4,0±1,6	0,37	0,707517
Загальні мотиви	Досягн. успіху	16,1±4,6	17,2±5,8	0,85	0,396830
	Уникн. невдачі	17,8±4,8	15,1±5,2	2,12	0,037217
	Причетності	114,7±18,5	114,7±18,5	0,00	1,000000
	Запобіг. знехт.	130,6±18,8	130,6±18,8	0,00	1,000000
	Влади	14,9±2,3	14,9±2,3	0,00	1,000000
	Зовн. регулюв.	22,7±4,9	22,7±4,9	0,00	1,000000
	Інтр. регулюв.	22,2±6,6	22,2±6,6	0,00	1,000000
	Ідент. регулюв.	20,5±4,0	21,7±4,8	1,09	0,279216
	Власне спон.	19,3±3,9	22,0±3,3	2,92	0,004746
Професійні мотиви	Прест. професія	3,5±2,3	3,5±2,3	0,00	1,000000
	Матер. блага	4,9±2,4	4,9±2,4	0,00	1,000000
	Творча робота	5,9±1,4	6,2±1,5	0,75	0,455840
	Отрим. знань	7,6±2,9	8,2±3,2	0,80	0,424903
	Оволод. проф.	5,0±2,3	6,0±2,3	1,60	0,113173
	Отрим. диплома	4,6±2,8	4,6±2,8	0,00	1,000000
	Власної праці	12,5±3,4	12,5±3,4	0,00	1,000000
	Соц. знач. праці	13,3±4,2	15,5±4,9	1,92	0,058913
	Самоств. в праці	13,9±5,1	13,9±5,1	0,00	1,000000
	Проф. майстерн.	6,0±5,7	6,7±5,5	0,52	0,598512

потези було проведено формувальний експеримент за участю двох експериментальних груп та однієї контрольної, кожна з яких включала 32 студенти.

Програма формувального експерименту в першій групі передбачала реалізацію блоку вправ, спрямованих на розвиток лише метакогнітивної активності. У другій експериментальній групі формувальний експеримент проводився в 2 етапи:

- сутність першого етапу полягала у реалізації вправ, спрямованих на розвиток загальних і професійних мотивів (насамперед тих, за якими було визначено статистично значущі розбіжності між студентами з низьким і високим рівнем розвитку метакогнітивної активності, а саме: досягнення успіху, уникнення невдачі, влада, зовнішня регуляція, ідентифікована регуляція, власне спонукання, творча робота, отримання знань, оволодіння професією, самоствердження в праці, професійна майстерність);

- сутність другого етапу полягала у розвитку метакогнітивної активності студентів

(за тією ж програмою, що і в експериментальній групі 1).

Після завершення програми було проведено контрольне дослідження. Оцінка ефективності програми, реалізованої у рамках формувального експерименту, здійснювалася шляхом зіставлення оцінок метакогнітивної активності та загальних і професійних мотивів контрольної й обох експериментальних груп за класичною схемою «до / після». Результати формувального експерименту для 1 та 2 експериментальних груп наведено у табл. 3 і 4.

Дані, наведені у табл. 3, показують, що результатами участі експериментальної групи 1 у формувальному експерименті є певні позитивні зрушення. Так, на статистично значущому рівні зросли оцінки метакогнітивного знання та власного спонукання, зменшилася оцінка мотиву уникнення невдачі (табл. 3).

Результати, наведені у табл. 4, показують наявність більшої кількості статистично значущих позитивних змін у досліджуваних

Таблиця 4

Показники метакогнітивної активності та загальних і професійних мотивів до (1) та після (2) формувального експерименту в групі 2

Показники		Результати		t	p
		1	2		
Метакогнітивна активність	Нарощув. інтел.	8,8±5,6	14,6±3,4	4,97	0,000006
	Збагач. особист.	0,8±5,1	0,8±5,1	0,00	1,000000
	Прийн. ціл. навч.	1,0±3,7	1,0±3,7	0,00	1,000000
	Самооц. навч.	2,4±5,4	9,5±4,7	5,60	0,000001
	МКВД	193,0±7,8	208,4±12,5	5,87	0,000000
	Метакогн. знання	10,5±3,3	16,9±3,9	7,04	0,000000
	Метакогн. активн.	7,7±2,5	13,7±2,2	9,83	0,000000
	Рефлексивн.	3,8±1,6	5,2±1,0	4,15	0,000102
Загальні мотиви	Досягн. успіху	16,9±3,2	22,1±4,1	5,59	0,000001
	Уникн. невдачі	16,9±6,1	10,0±5,7	4,70	0,000015
	Причетності	115,9±18,8	115,9±18,8	0,00	1,000000
	Запобіг. знехт.	130,5±21,2	130,5±21,2	0,00	1,000000
	Влади	15,0±2,5	15,0±2,5	0,00	1,000000
	Зовн. регулюв.	24,7±4,0	17,4±6,4	5,42	0,000001
	Інтр. регулюв.	23,2±5,2	20,0±6,1	2,25	0,027817
	Ідент. регулюв.	20,2±4,6	23,9±2,3	4,05	0,000141
	Власне спон.	20,3±4,6	26,0±2,7	5,95	0,000000
Професійні мотиви	Прест. професія	4,1±1,9	4,1±1,9	0,00	1,000000
	Матер. блага	5,2±1,8	5,2±1,8	0,00	1,000000
	Творча робота	6,0±1,3	7,4±0,9	4,98	0,000005
	Отрим. знань	7,4±2,7	11,2±2,2	6,06	0,000000
	Оволод. проф.	4,6±2,6	9,0±0,2	9,51	0,000000
	Отрим. диплома	3,9±2,6	3,9±2,6	0,00	1,000000
	Власної праці	12,5±3,5	12,5±3,5	0,00	1,000000
	Соц. знач. праці	13,6±3,6	21,0±2,5	9,27	0,000000
	Самоств. в праці	15,0±5,0	15,0±5,0	0,00	1,000000
	Проф. майстерн.	5,7±5,9	14,8±5,5	6,33	0,000000

експериментальної групи 2 порівняно з результатами експериментальної групи 1.

Відзначається збільшення показників досягнення успіху, ідентифіковане регулювання, власне спонукання, творча робота, отримання знань, оволодіння професією, соціальне значення праці, професійна майстерність, нарощуваний інтелект, самооцінка навчання, метакогнітивна включеність у діяльність, метакогнітивні знання, метакогнітивна активність, рефлексивність. Також відзначається зменшення таких показників, як уникнення невдачі, зовнішнє регулювання й інтроєктоване регулювання.

У контрольній групі конструктивних змін зафіксовано не було, отже, можна зазначити, що результатом проведеного дослідження є підтвердження гіпотези про те, що розвиток загальних і професійних мотивів сприяє розвитку метакогнітивної активності студентів.

Для підтвердження цього висновку було зіставлено показники розвитку загальних і професійних мотивів і метакогнітивної актив-

ності у 1 та 2 експериментальних групах після їх участі у формувальному експерименті.

Дані, наведені у табл. 5, показують, що студенти 2 групи мають більш позитивні результати порівняно зі студентами 1 групи. Оскільки за результатами вхідного тестування до реалізації програми формувального експерименту між цими групами не було виявлено статистично значущих розбіжностей, отримані результати дозволяють остаточно підтвердити гіпотезу про те, що розвиток мотивації є фактором розвитку метакогнітивної активності.

Висновки з проведеного дослідження.

Аналіз отриманих даних дозволяє дійти таких висновків:

– студенти з високим і низьким рівнями розвитку метакогнітивної активності керуються різними загальними та професійними мотивами;

– факторні структури загальних і професійних мотивів у студентів із високим і низьким рівнем розвитку метакогнітивної активності виявляють значущі відмінності;

Таблиця 5

Показники розвитку загальних і професійних мотивів і метакогнітивної активності у 1 та 2 експериментальних групах після формувального експерименту

Показники		Результати		t	p
		1 гр	2 гр		
Метакогнітивна активність	Нарощув. інтел.	10,1±4,6	14,6±3,4	4,41	0,000041
	Збагач. особист.	0,5±6,0	0,8±5,1	0,26	0,790391
	Прийн. ціл. навч.	1,0±3,6	1,0±3,7	0,00	1,000000
	Самооц. навч.	4,6±6,3	9,5±4,7	3,55	0,000733
	МКВД	194,1±10,3	208,4±12,5	4,95	0,000006
	Метакогн. знання	12,3±4,1	16,9±3,9	4,51	0,000029
	Метакогн. активн.	9,0±4,1	13,7±2,2	5,68	0,000000
	Рефлексивн.	4,0±1,6	5,2±1,0	3,51	0,000817
Загальні мотиви	Досягн. успіху	17,2±5,8	22,1±4,1	3,82	0,000308
	Уникн. невдачі	15,1±5,2	10,0±5,7	3,76	0,000375
	Причетності	114,7±18,5	115,9±18,8	0,26	0,794766
	Запобіг. знехт.	130,6±18,8	130,5±21,2	0,00	0,995047
	Влади	14,9±2,3	15,0±2,5	0,20	0,838010
	Зовн. регулюв.	22,7±4,9	17,4±6,4	3,66	0,000507
	Інтр. регулюв.	22,2±6,6	20,0±6,1	1,36	0,176916
	Ідент. регулюв.	21,7±4,8	23,9±2,3	2,34	0,022397
	Власне спон.	22,0±3,3	26,0±2,7	5,26	0,000002
Професійні мотиви	Прест. професія	3,5±2,3	4,1±1,9	1,19	0,234833
	Матер. блага	4,9±2,4	5,2±1,8	0,69	0,489938
	Творча робота	6,2±1,5	7,4±0,9	3,85	0,000281
	Отрим. знань	8,2±3,2	11,2±2,2	4,29	0,000063
	Оволод. проф.	6,0±2,3	9,0±0,2	7,31	0,000000
	Отрим. диплома	4,6±2,8	3,9±2,6	1,05	0,295028
	Власної праці	12,5±3,4	12,5±3,5	0,07	0,943375
	Соц. знач. праці	15,5±4,9	21,0±2,5	5,55	0,000001
	Самоств. в праці	13,9±5,1	15,0±5,0	0,80	0,421760
	Проф. майстерн.	6,7±5,5	14,8±5,5	5,81	0,000000

– студенти з високим рівнем розвитку метакогнітивної активності мають вищі оцінки мотивів, які сприяють особистісному та професійному розвитку: досягнення успіху, ідентифікованого регулювання, власного спонукання, творчої роботи, отримання знань, оволодіння професією, соціального значення праці, самоствердження в праці, та нижчі оцінки мотивів, які можуть загальмовувати особистісний розвиток: уникнення невдачі, зовнішнього регулювання, влади, матеріальних благ;

– студенти з низьким рівнем розвитку інтрапсихічних механізмів управління когнітивною діяльністю мають вищі оцінки мотивів, що не сприяють особистісному, професійному й інтелектуальному розвитку: уникнення невдачі, зовнішнього регулювання, влади, матеріальних благ;

– за умов звичайно організованого процесу навчання динаміка розвитку як мотивації, так і метакогнітивної активності у студентів із 1 по 4 курс майже відсутня;

– включення мотиваційного блока до програми формульовального експерименту є детермінантою його ефективності.

Отже, загальні та професійні мотиви є фактором розвитку метакогнітивної активності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бадмаева Н.Ц. Влияние мотивационного фактора на развитие умственных способностей : монография. Улан-Удэ : Издательство ВСГТУ, 2004. 280 с.
2. Зайцева О.О. Теоретичне обґрунтування змістової моделі мотиваційних чинників метакогнітивної активності студентів та методи їх вивчення. *Харківський осінній марафон психотехнологій* : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 28 жовтня 2018 р. Харків, 2018. С. 174–176.
3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы : учебное пособие. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 512 с.
4. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы и эмоции. Москва : Изд-во Московского ун-та, 1971. 288 с.
5. McClelland D.C. Methods of measuring human motivation. *Motives in Fantasy, Action, and Society* / J.W. Atkinson (ed.). Princeton, NJ : Van Nostrand, 1958. P. 7–42.
6. Weber M. *Economy and Society*. Vol. 1. Berkeley, 1978. 200 p.

УДК 159.9:[615.851:791]

DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-1-16

КІНОТРЕНІНГ ЯК ПРАКТИКА УСПІШНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Власенко І.А., к. психол. н.,
старший викладач кафедри загальної, вікової та педагогічної психології
Київський університет імені Бориса Грінченка

Фокіна В.А., магістр спеціальності «Психологія»
Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка

У статті проведено теоретичний аналіз використання кінотренінгу як психологічної практики, його завдань, сфер застосування. Кінотренінг розглядається як груповий метод роботи психолога із психічно здоровими людьми, які прагнуть до особистісного зростання, поліпшення відносин із оточуючими. Представлено результати анкетування рівня розвитку комунікативних навичок студентів. Встановлено, що в опитаних переважає середній рівень розвитку комунікативних навичок, вони мають потребу вдосконалювати уміння швидко налагоджувати контакти з незнайомими людьми та здатність виступати публічно. Описано програму кінотренінгу з метою розвитку навичок успішної комунікації особистості.

Ключові слова: кінотренінг, навички, успішна комунікація, студенти.

Фокина В.А., Власенко И.А. КИНОТРЕНИНГ КАК ПРАКТИКА УСПЕШНОЙ КОММУНИКАЦИИ ЛИЧНОСТИ

В статье проведен теоретический анализ использования кинотренинга как психологической практики, его заданий, сфер применения. Кинотренинг рассматривается как групповой метод работы психолога с психически здоровыми людьми, которые стремятся к личностному росту, улучшению отношений с окружающими людьми. Представлены результаты анкетирования уровня развития коммуникативных навыков студентов. Установлено, что у них преобладает средний уровень развития таких навыков. У студентов есть потребность совершенствовать навыки контактов с незнакомыми людьми и умение выступать публично. Описана программа кинотренинга с целью развития навыков успешной коммуникации личности.

Ключевые слова: кинотренинг, навыки, успешная коммуникация, студенты.